

Almere

Stad op springen

Yvette Gieles

Op 16 september was het zo ver. Tijdens de vierde bijeenkomst over Europese creatieve steden maakte burgemeester Jorritsma officieel bekend dat Almere in 2018 Europese Culturele Hoofdstad wil worden. Dat plaatst de stad voor een stevige opgave. Door een gebrek aan een veelzijdige stedelijke cultuur is de culturele aantrekkingskracht van de stad nu gering. Daar moet verandering in komen, de grote vraag is alleen: hoe?

“Zelf zouden we dit nooit bedacht hebben, maar eigenlijk is het best leuk”, zo motiveert Jorritsma het besluit om het initiatief van een aantal inwoners van de stad op te pakken en te laten uitwerken in een nominatie voor Europese Culturele Hoofdstad in 2018. Het college van Burgemeester en Wethouders heeft ruim drie jaar nodig gehad om tot dit inzicht te komen, en dat is misschien tekenend voor het veranderende karakter van Almere. In deze New Town ontstaat doorgaans alles op de tekentafel, waardoor het nog wat moeite kost om een breed gedragen idee vanuit de bevolking op waarde te schatten.

Begin 2010 mag de Almeerse gemeenteraad zich over een eerste voorstel buigen. Dit plan zal het resultaat zijn van een intensief verkenningstraject met Bert van Meggelen, voormalig intendant van Rotterdam Europese Culturele Hoofdstad 2001, als belangrijke adviseur. Van Meggelen heeft veel ervaring met het ontwikkelen van een overtuigende creatieve programmering in een stad waarvan het cultureel profiel op het eerste gezicht niet daverend was en waar conservatieve krachten de lokale politiek in hun greep begonnen te krijgen. Factoren waar Almere ook terdege rekening moet houden.

Pioniers en conservatieven

Cultuurwethouder Visser legt uit dat in het denken over de ontwikkeling van Almere twee stromingen om voorrang strijden: de pioniersgeest die de plaats zijn aanzien gaf en een groeiende behoudzucht die de uitdijende stad wil controleren en voor het nieuwe en ongekende geen plaats meer ziet. Of zoals een raadslid het eens uitdrukte: “Almeeders willen de omgeving die hen ooit was beloofd.” Maar de stad groeit en begint de karakteristieken te krijgen van de grote stad, die veel inwoners juist ontvlucht waren. Ongeveer vijf jaar geleden werd de eerste zwerver gesignaleerd en huiselijk geweld is inmiddels een serieus probleem. Daar staat tegenover dat het nog steeds vooral de middenklasse is die zich op zijn gemak voelt in Almere. Voor wie wat minder goed past in het profiel van ‘de hardwerkende Nederlander’ of ‘Jan de Buurman’, heeft de stad aanmerkelijk minder te bieden. Dat moet veranderen.

De middelmaat ontstijgen

Wat Almere nodig heeft is een stedelijke cultuur. Een belangrijke voorwaarde voor het ontstaan daarvan is dat uiteenlopende groepen zichtbaar zijn in de stad. En dat mag best een beetje schuren en vonken. "Almere is niet zozeer een stad van de middenklasse, maar van de middelmaat", stelt stadsocioloog Arnold Reijndorp. Dat komt onder meer door de eenvormigheid van de voorzieningen en bebouwing: "Deze stad kan wel wat prettig verval gebruiken, hoewel de kritiek op die keurigheid natuurlijk niet helemaal eerlijk is. Je kunt nou eenmaal moeilijk een nieuwe wijk expres slordig aanleggen, dat pikt niemand." Wat Reijndorp betreft is het nog maar de vraag of de schaa sprong die Almere wil maken, van 180.000 naar 350.000 inwoners in 2030, vanzelf leidt tot meer zichtbare diversiteit. Hoeveel ruimte laat dit planologische huzarenstuk aan het geleidelijk ontstaan van een stedelijk klimaat, waarin ook dingen uit de pas kunnen lopen? Het zou wel eens kunnen uitmaken welk verhaal de stad over zichzelf vertelt. Altijd maar die zoekleiders en pioniers, er zijn vast mensen die zich daar helemaal niet meer in herkennen. Reijndorp: "Als Rotterdammer heb ik ook wel eens genoeg van die 'opgestroopte mouwen' waarmee de plaatselijke mentaliteit vaak wordt samengevat".

De lege ruimte

"De 'maakbare stad' heeft zijn grenzen, dat merken we bijvoorbeeld in onze ambitie om top- en breedtesport te combineren", wethouder Visser verwijst subtiel naar de sporen die het NV Omniworld debacle heeft achtergelaten. Als FC Omniworld is de voetbalclub inmiddels een verdienstelijke middenmoter in de eerste divisie van het betaald voetbal, maar het nieuwe Ajax is het niet geworden. Nu zoekt Visser naar een structuur die uitnodigend werkt om door uiteenlopende groepen op eigen wijze ingevuld te worden, zonder al te veel bemoeienis van bovenaf. Ruimte genoeg in Almere, maar voor een creatief klimaat is meer nodig. In het weefsel van de stad ontbreken 'early adaptors', interessante opdrachtgevers en kritische liefhebbers van kunst en cultuur. Almere is momenteel geen vanzelfsprekende plek voor innovatieve culturele ondernemingen. De sterke culturele magneet in de regio is Amsterdam, tot zichtbare ergernis van Visser.

Dwalen of plannen?

Almere wil heel graag af van de status van overlooptgemeente of satellietstad van de hoofdstad. Het ziet zichzelf als een volwaardige stad, met een eigen, nog niet geheel uitgekristalliseerde, identiteit. Daar hoort een kwalitatief hoogwaardige culturele sector bij, liefst ook met enkele instellingen met een landelijke of internationale uitstraling. De ambitie ligt er, maar welke weg leidt er naartoe? Een kronkelig, halfverhard pad of een kaarsrechte polderweg met hier en daar een rotonde voor de afwisseling? Misschien maakt een brugverbinding over het IJmeer ook hier verschil en kun je de nabijheid van Amsterdam ook in je voordeel gebruiken. Of moet je gewoon maar beginnen met lopen in de richting van een vermeend doel en dan maar zien waar je uitkomt? De grootste opgave voor het stadsbestuur lijkt vooralsnog het beheersen van de zo vertrouwde planningsreflex.

De andere grote vraag is hoe de titel Europese Culturele Hoofdstad past in de nog te ontwikkelen creatieve strategie. New Town, schaa sprong, differentiatie, eigen smoel; Bert van Meggelen ziet wel aanknopingspunten voor een kansrijke nominatie die ook in Europees perspectief, niet onbelangrijk, indruk kan maken: "Almere is een mooi voorbeeld van een nieuw type urbanisatie. Het is geen buitenwijk van een andere stad, maar wel heel groen. En toch is het een stad, met alle sociale problemen van dien. Veel Europese steden worstelen met hun ontwikkeling tot een stad van de 21ste eeuw. Almere is in dat opzicht een prachtig laboratorium."